

ред. Л. К. Гребенкиной, Л. А. Байковой. – 3-е изд., испр., и доп. – М.: Пед. общество России, 2001. – 265 с.

4. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий / К. К. Платонов. – М.: Высшая школа, 1981. – 174 с.
5. Талызина Н. Ф. Деятельностный подход к механизмам общения / Н. Ф. Талызина // Вопросы психологии. – 2001. – № 3. – С. 3–16.

УДК 785.1

Ольга Гриб

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ РОБОТИ З АНСАМБЛЕМ БАНДУРИСТІВ

У статті подається коротка історична довідка про кобзарське мистецтво. Висвітлюється проблематика організації та праці з ансамблем бандуристів, психологічні аспекти роботи в такому колективі. Розглядаються питання репертуарної політики бандуристів зокрема та ансамблів.

Ключові слова: кобзарство, бандурист, ансамбль, педагогічна освіта, виконавство, творча особистість, концертна діяльність, репертуар.

Ольга Гриб

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОПЫТА РАБОТЫ С АНСАМБЛЕМ БАНДУРИСТОВ

В статье дается краткая историческая справка о кобзарском искусстве. Освещается проблематика организации и труда с ансамблем бандуристов, психологические аспекты работы в таком коллективе. Рассматриваются вопросы репертуарной политики бандуристов частности и ансамблей.

Ключевые слова: кобзарство, бандурист, ансамбль, педагогическое образование, исполнительство, творческая личность, концертная деятельность, репертуар.

MAIN ASPECTS OF PEDAGOGICAL EXPERIENCE WORKING WITH THE ENSEMBLE OF BANDURA-PLAYERS

In this this article is a short history of the Cossack art, highlighted the problems of organization and work of Bandura Ensemble, psychological aspects of working in a bandura ensemble, repertoire policy of soloist-bandurist and ensembles.

Key words: *kobzarstvo, bandura, ensemble, teacher education, performance, creative personality, concerts, repertoire.*

Бандура вважається геніальним витвором українського народу, аналогів якому не має жоден народ у світі. Впродовж багатьох десятиліть точаться завзяті суперечки щодо історії виникнення українського народного інструмента кобзи-бандури між вченими та фольклористами, остаточні висновки різняться і по сьогодні.

Видатний педагог-бандурист Г. Хоткевич у підручнику гри на бандурі (Львів, 1909), подає найвірогіднішу версію: «Із давніх-давен всім народам взагалі відомий був музичний інструмент: пудло (корпус), ручка і струни на ній. Такий інструмент мали і ми. Це була наша кобза, потім у XVI ст. до основних струн додалися короткі струни (приструнки) – і тоді цей інструмент почав називатися бандурою» [6, с. 4].

Серед вітчизняних дослідників, що вперше описали українські народні інструменти загалом і струнно-щипкові зокрема, був М. Лисенко. У своїх роботах він відтворив їх будову, проаналізував стрій і подав характеристику художньо-виражальних можливостей. У подальшому питаннями збереження українського інструментарію і методології його дослідження займалися К. Вертков, М. Грінченко, А. Гуменюк, П. Демуцький, В. Ємець, П. Іванов, Ф. Колесса, А. Омельченко, Д. Ревуцький, І. Скляр, Г. Хоткевич.

Походження, побудова та використання у народному побуті згаданих інструментів висвітлюється у працях зарубіжних дослідників М. Петухова,

М. Привалова, О. Рігельмана, М. Сумцова, О. Фамінцина, М. Фіндейзена, Я. Штеліна та ін.

Своєрідною історичною ілюстрацією кобзоподібного інструмента в часи Київської Русі є фрески XI ст. у Київській Софії, на яких зображено старовинний щипковий інструмент, схожий на кобзу. Він має невеликий опуклий корпус, вузьку шийку з ладками і кілька струн. Аналогічні інструменти мали й інші народи, про що свідчать їхні назви: у татар – «кобиз», у турків – «купуз», у румунів – «кобза», в англійців – «бандоре», в іспанців – «бандуррія», у грузин – «пандуї» [3].

Зазначимо, що кобза й бандура – це різні інструменти, які змінювалися протягом століть. Починаючи з XIX ст., відмінність між цими інструментами майже зникла і тому за ними закріпилися назви «кобза», «бандура». Вони стали основою для формування національно самобутніх інструментів, які, побутуючи протягом віків, є символом національної музичної культури України.

Історично бандура виникла як музичний інструмент для супроводу співу, виконання дум, історичних та жартівливих пісень, її звучання добре поєднується з голосом. До XX ст. кобзарське мистецтво мало суто індивідуальний характер. Тільки у 1902 р. на XII Археологічному з'їзді у Харкові Г. Хоткевичем було запропоновано створити різноманітні ансамблі бандуристів (дуети, тріо, секстети), що відкрило новий напрямок у бандурному мистецтві. Отже, ансамблям бандуристів виповнилося 110 років. В історичному ракурсі це не так вже й багато. І тому зрозуміло, що цей напрямок діяльності вивчений ще не достатньо. Активно працюють над цією проблематикою дослідники Л. Воріна (жіночі та дитячі капели бандуристок), В. Дутчак (становлення та функціонування бандурних колективів за кордоном), Н. Морозевич (проблеми моноансамблю в контексті вокально-інструментальної співогри на бандурі), Л. Мандзюк (ансамблево-виконавська творчість бандуриста), Л. Пасічняк (ансамблеве мистецтво України XX ст.), О. Герасименко та ін.

Мета статті – висвітлити окремі аспекти педагогічної роботи з ансамблем бануристів.

Розглянемо ансамбль бандуристів, як творчу одиницю – колектив та працю в ньому і проблеми, які виникають у ході такої діяльності. Ансамбль – це не тільки група учасників, що мають певні загальні музичні інтереси, це і відчуття відповідальності, взаємопідтримки. В ансамблі діє принцип колективної творчості, яка залежить від виконання кожного з учасників. І власне тут виховується відповідальність за колектив. Ансамбль – це єдине ціле, але важливим є і кожен учасник.

Діяльність ансамблю залежить від індивідуального рівня розвитку гри на бандурі та вокальних даних учасників, характер міжособових стосунків, від рівня зіграності колективу. Велике значення має наявність лідера, який є зразком для наслідування, а також виховання в учасників певного музичного уподобання.

Будь-який трудовий колектив може продуктивно працювати за наявності чіткої організації всього трудового процесу. Ансамбль бандуристів як вокально-інструментальний колектив має свою специфіку в організації праці учасників. Передусім необхідно подбати про приміщення, в якому будуть проводитися заняття, встановлення часу занять, обладнання, забезпечення нотами і необхідним приладдям. Велике значення має зовнішній вигляд учасників ансамблю бандуристів. За встановленими традиціями треба виготовити для бандуристів українські народні костюми. Керівник ансамблю слідкує за їх станом. Серйозно треба підходити до питання розміщення членів ансамблю. У вирішенні цього питання повинна діяти взаємодопомога і практична зручність, ансамблевість і зростання виконавської майстерності [7, с. 28].

Підбір репертуару для ансамблю залежить від індивідуальних бачень та переконань керівника, основа якого – певне духовне начало. Викладач повинен бути фахівцем, котрий володіє широкими знаннями культурної спадщини, є хорошим музикантом і зразком для наслідування. Викладач – це авторитет і в знаннях, і у методах викладання, він повинен володіти високим інтелектом. Дуже добре, коли учасники ансамблю довіряють керівнику, але наряду з тим панує творча ситуація на заняттях. Хоча вільна творча атмосфера можлива тільки у хороших професійних колективах, в іншому разі це може перетворитися у

загальний хаос. Однак висловити ту чи іншу думку в колективі повинні мати можливість всі учасники. Важливим моментом у стосунках є підтримка викладачем ініціативи студента.

На жаль, на сьогоднішній день помітні є ознаки спаду популярності народно-інструментального мистецтва, що пов'язано з процесами в економічній, соціальній, політичній сферах нашої держави. Народна музика перебуває у затінку і втрачає масового слухача. Тому слід дбайливо зберігати, ретельно вивчати і наполегливо пропагувати, вміло рекламувати народні інструменти. Нині підготовка виконавців на народних інструментах охоплює три музично-освітні рівні, кожен із яких має свою мету і завдання. Першим є музична школа, в якій діти навчаються грати на бандурі, беруть участь в учнівських оркестрах народних інструментів та різних інструментальних та вокальних ансамблях. Для розвитку ерудиції є музично-теоретичні предмети: сольфеджіо і музична література. Суттєвий недолік сучасних педагогічних програм – виділення на дисципліну «Ансамбль» мізерної кількості навчальних годин, хоча заняття в ансамблі формують творчу особистість, готують майбутніх вчителів до професійної діяльності. Ансамбль є вагомим чинником виховання, який сприяє професійному розвитку та реалізації бандуриста в концертній діяльності та як педагога. Навіть більш замкнуті та несміливі студенти мають змогу творчо проявитися в колективі. Завдяки вмілому педагогічному та психологічному підходові керівника кожен з учасників ансамблю в майбутньому може і повинен виступати як соліст, що виявлятиме про його професійну зрілість, психологічну витривалість та стабільність. Як свідчить досвід, велика частка студентів у подальшій своїй праці на сцену, на жаль, більше не вийде. Заняття в ансамблі та виступи з колективом під час навчання є чи не єдиною можливістю проявити себе як виконавець.

Поштовхом для розвитку ансамблів бандуристів у наш час, як це не парадоксально, виявилися ринкові відносини. Різко зросла потреба на малі концертуючі колективи і під ці параметри добре підходить ансамбль бандуристів. Кожен з таких має неповторне обличчя (репертуар, костюми).

У нашому випадку діяльність ансамблю має певні проблеми. Одна з них – це плінність учасників, тому кожного року актуальним є процес виявлення лідера, формування психологічного клімату в колективі. До проблем, які потребують вирішення, можна віднести малу чисельність учасників, різний рівень підготовки, нерівна кількість учасників в голосових партіях. Все це призводить до зниження рівня репертуару, і тоді студентам сильнішим нецікаво, а при підборі важчого репертуару іншим студентам важко виконати програму, виникає комплекс «неповноцінності».

Головна мета предмета полягає не тільки в оволодінні інструментом, збагаченні репертуарного багажу, пізнанні сцени, а й у формуванні активної життєвої позиції, власного музичного смаку. Учасники колективу весь час перебувають у пізнавальному середовищі [4, с. 9].

Колективні заняття дають досвід спілкування зі своїми колегами, а в подальшій праці, – майбутнього педагога з учнями. Це і як процес набуття ними практики вирішення конфліктних ситуацій в колективі, джерело моральних та культурних зразків поведінки. Щоби навчити студентів об'єктивно оцінювати своє власне сольне чи ансамблеве виконання, потрібно заохочувати їх до обговорення виступів.

Саме в колективі порушується проблема формування особистості серед колег, відповідальності, створюється «спільнота учіння», що сприяє розвитку групового творення музичних програм. Мета навчання – формування творчої людини, пошук ними нових музичних творів, їх трактування. Концертні виступи дуже важливі для формування особистості, як музиканта, вони є життєвим засобом для підтвердження їхньої можливості реалізації себе через музику. [2, с. 82]

Концертна діяльність залучає учасників до пізнання різноманітних мистецьких подій, до вивчення культурної спадщини свого та інших народів [1, с. 77].

Виховання виконавців високого класу серед бандуристів, шліфування технічної майстерності, ускладнення та урізноманітнення репертуару,

рекламування та виведення ансамблів бандуристів в один рівень з іншими інструментальними колективами та оркестрами на академічній та естрадній сцені сприятиме виходу бандури на міжнародний рівень та утвердженню цього інструменту як повнокровного та повновладного на сучасній міжнародній концертній арені.

Література

1. Герасименко О. Становлення та розвиток професійного ансамблевого бандурного виконавства на Львівщині / О. Герасименко // Наукові збірки Львівської державної музичної академії імені Миколи Лисенка. Музикознавчі студії. – 2006. – Вип. II. – 163 с.
2. Жеплинський Б. Кобзарськими стежинами: науково-публіцистичне дослідження / Б. Жеплинський. – Львів, 2002. – 278 с.
3. З історії музичних інструментів. Бандура // Культура і життя. – 1984 – 22 січня.
4. Мандзюк Л. Ансамблево-виконавська творчість бандуриста: мистецтвознавчий та психолого-педагогічний аспекти: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. – Х., 2007. – 19 с.
5. Мандзюк Л. Інтелектуально творчий аспект предмета «Ансамбль в класі бандури» / Л. Мандзюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного ун-ту імені Володимира Гнатюка та Національної музичної академії ім. П. Чайковського. Серія. Мистецтвознавство. – 2006. – № 1 (16). – С. 80–84.
6. Хоткевич Г. Підручник гри на бандурі / Г. Хоткевич. – Львів, 1909. – 20 с.
7. Шевченко М. Методика роботи з ансамблем бандуристів / М. Шевченко. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 56 с.